

TOPLUMSAL ERDEM YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA

Değerli Müslümanlar,

Allah, lütuf sahibidir, kulları üzerine lütfu ve nimeti sonsuz dur. Rahman'dır, dünyada bütün mahlûkata merhamet ve ihsan eder. Rahim'dir, ahirette sadece müminlere merhamet ve ihsan eder.

İslam, insan hayatını düzenleyen pek çok esaslar getirmiştir. Bunların en önemlileri, insanlar arasında karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmaya yönelik getirdiği esaslardır. Bu esaslar, ferdi ve toplumu mutlu; sosyal barış ve huzuru temin eden dini yükümlülüklerdir. Bütün ilahi dinlerde muhtaç insanların korunmasına yönelik tedbirlerin alındığı muhakkaktır. Mekke döneminde zekât ve sadaka gönüllü olarak yapılan nafil bir ibadet iken, hicretten sonra bu uygulamalar bağlayıcı hale geldi.

İnsanın, karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek bağışta bulunması ve Allah'ın kendisine bahsettiği nimetleri, diğer insanlarla paylaşması insanî erdem ve ahlakî bir olgunluktur. Kişinin değişik vesilelerle malından bir kısmını başkalarına vermesi, çeşitli adlarla anılsa da, üzerinde ısrarla durulan önemli ibadet türlerindendir. Bu, bazen zekât şeklinde mecburî olabileceği gibi bazen de kişinin kendi isteğine bırakılmış olabilmektedir. İsteğe bağlı bağışlardan, kişinin malını hayatta iken karşılıksız olarak başkasına vermesi anlamına gelen hibe, sadaka, hediye, atıyye gibi kavramların daha dar, özel anlamlarının olduğu da söylenebilir. Örneğin, sadaka karşılıksız olarak Allah rızası, için fakir ve ihtiyaç sahiplerine verilen mal için kullanılırken hediye sevgi bağı oluşturmak için kullanılmaktadır.

Sevgili Peygamberimiz, hem insanlar arasındaki kardeşliği en üst düzeye çıkarmak, hem de fakir ve zengin arasındaki kaynaşmayı tesis etmek için diğerkâmlık, paylaşma, ihsan, vefa gibi erdemli davranışların yanında, karşılıksız bağış yapmayı da tavsiye etmiştir. Peygamberimiz ve Ashabı, Al-i İmran Suresi, 92. Ayetinin gereği olarak ömürleri boyunca vermeyi kendilerine şiar edinmişlerdir:

:Konu ile ilgili olarak Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır

لَنْ تَتَالَوْا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

Sevdiğiniz şeylerden sarf etmedikçe iyiliğe erişemezsiniz. Her ne sarf derseniz, “şüphesiz Allah onu bilir” (Âl-i İmran,92)

Sağlıklı iletişim içerisindeki bireylerden oluşmuş bir toplumun sosyal sıkıntıları çözme kabiliyeti daha fazladır. Bu nedenle Allah Resûlü Müslümanları birbirlerinin ihtiyaçlarını ,gidermeye çağırır

عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: “...مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ...”

Sâlim'in, babası (Abdullah b. Ömer) aracılığıyla rivayet ettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “...Kim kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah da onun ihtiyacını giderir...” (M6578 Müslim, Birr, 58)

İslam'ın sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği önemi birkaç âyet ve Hadisle açıklamaya çalışalım:

عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: “عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ.”

Said b. Ebu Bürde'nin, babası aracılığıyla dedesinden naklettiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “Her Müslüman'ın sadaka vermesi gerekir.” (M2333 Müslim, Zekât, 55)

Peygamberimiz (as): “Her iyilik bir sadakadır.”¹² hadisi ile sadakaya her Müslüman'ın yapabileceği bütün güzel davranışları kuşatacak bir anlam yüklemiştir. Bu şekilde geniş bir uygulama alanı bulunan sadakalar âhiret yurdu için de en güzel hazırlıktır. Söz konusu hadis-i şerif ve mealı şöyledir:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: “كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ.”

Câbir b. Abdullah'ın (ra) naklettiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “Her iyilik/güzel iş bir sadakadır.” (B6021 Buhârî, Edeb, 33)

Bakara Suresi, Âyet 177'de Cenab-ı Hak konu ile ilgili şöyle buyurmaktadır:

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُؤْا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ
وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي
الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

“Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir; Lakin iyi olan, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, Kitap'a, peygamberlere inanan, O'nun sevgisiyle, yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekât veren ve asitleştiklerinde ahitlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır.”

(Bakara Suresi, Ayet 177)

Başka bir ayeti kerimede hayır yapanların durumu güzel bir bahçeye benzetilerek şöyle buyurulmaktadır:

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتاً مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطُلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Allah'ın rızasını kazanmak ve kalplerini sağlamlaştırmak için mallarını sarf edenlerin durumu, yüksekçe bir tepede bulunan, bol yağmur aldığında yemişlerini iki kat veren, bol yağmur yağmasa bile çisentisi düşen bir bahçenin durumu gibidir. Allah işlediklerinizi görür” Bakara Suresi (2), Âyet 265.

Sevdiğimiz şeylerden harcamadıkça iyiliğe ulaşamayacağımızı belirten Allah'ı Teala, bize verildiğinde gözümüz kapalı olmadıkça alamayacağımız kadar kötü olan malların, ürünlerin de hayır olarak verilmemesi gerektiğini şöyle belirtiyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

Ey İnananlar! Kazandıklarınızın temizlerinden ve size yerden çıkardıklarımızdan sarf edin; iğrenmeden alamayacağınız pis şeyleri vermeye kalkmayın. Allah'ın müstağni ve övülmeye layık olduğunu bilin. (Bakara Suresi, Âyet 267)

Şeytanın, kişiyi fakirlikle korkutarak, cimriliği telkin ederek hayır yapmaktan alıkoyduğu da Kur'ân-ı Kerim'de şöyle ifade edilmektedir:

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضلاً وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Şeytan sizi fakirlikle korkutarak cimriliği ve hayâsızlığı emreder; Allah ise kendisinden mağfiret ve bol nimet vadeder. Allah'ın lütfü boldur, O her şeyi bilir” Bakara Suresi, (2), Âyet 268

Esasında bizler başkasına iyilik ederken bu iyiliği kendimize yaptığımızı bilmeliyiz. Çünkü Allah'ı Teâla buyuruyor ki:

مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ

Kim yararlı iş işlerse kendinedir; kim kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Sonra Rabbinize döndürölürsünüz. (Casiye Suresi, Âyet 15)

Hadis-i Şeriflerde ise konu daha kapsamlı bir şekilde ele alınmakta Allah'a iman ve Allah yolunda cihattan başlayıp başkalarına zarar vermeme noktasına kadar varan Salih ameller zinciri içinde kendini bulan bir infak ve iyilik anlayışı. Ebeu Zer'le Peygamberimiz (as) arasında geçen diyalog şöyle rivayet edilmektedir:

عن أَبِي ذَرٍّ جُنْدَبِ بْنِ جُنَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ ؟ قَالَ : « الْإِيمَانُ بِاللَّهِ ، وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ » . قُلْتُ : أَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ ؟ قَالَ : « أَنْفُسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا ، وَأَكْثَرُهَا ثَمَنًا » . قُلْتُ : فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ ؟ قَالَ : « تُعِينُ صَانِعاً أَوْ تَصْنَعُ لَأَخْرَقَ » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ ضَعُفْتُ عَنْ بَعْضِ الْأَعْمَالِ ؟ قَالَ : « تَكْفُ شَرَّكَ عَنِ النَّاسِ فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ مِنْكَ عَلَى نَفْسِكَ »

. Ebû Zer Cündeb İbni Cünâde *radiyallahu anh*:

- Ey Allah'ın Resûlü! Hangi amel daha üstündür? dedim.

- “Allah’a iman ve Allah yolunda cihaddır” buyurdu. Ben:
- Hangi (esir veya) köle (yi âzat etmek) daha faziletlidir? dedim.
- “Sahiplerine göre en kıymetli ve bedeli en yüksek olanı” buyurdu.
- (Cihad ve köle âzâdını) yapamazsam? dedim.
- “(Bir) iş yapana yardım edersin veya işini beceremeyenin işini görürsün” buyurdu.
- Ey Allah’ın Resûlü! Bunlardan hiçbirini yapamazsam? dedim.
- “İnsanlara zarar vermezsin. Zira bu da kendi kendine iyilik etmen demektir” buyurdu. (Buhârî, İtk 2; Müslim, Îmân 136)

Hadis-i Şerif’in başında Allah’a iman her hayrın başı olarak ifade edilmiş.

Son olarak hadisimiz insanlara ve topluma zarar vermemeyi, hiçbir iyilik yapamayanlar için başlı başına bir iyilik olarak önümüze koymaktadır. İnsan iyilik yapamıyorsa, bâri kötülük yapmamalıdır. Bu da neticede kendisi için bir iyiliktir. Kötülük yapmamayı bile bir iyilik olarak değerlendiren dinimiz, hayır ve iyilik idealine ne kadar önem verdiğini ortaya koymaktadır. Bütün bunlar gösteriyor ki, Müslüman toplumu iyiler ve iyilikler toplumdur. Ondan da önce zararsızlar toplumdur.

Her Müslümanın sadaka vermesinin şart olduğu sonucuna varabileceğimiz, ayrıca her Müslümanın verebileceği bir sadaka, yapabileceği bir iyilik ve hayrın olduğu konusuyla ilgili bir hadisi şerif şöyle:

عن أبي رضي الله عنه ، عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ » قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَجِدْ ؟ قَالَ : « يَعْمَلُ بِيَدَيْهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ » قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ ؟ قَالَ : يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ » قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ قَالَ : « يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ أَوْ الْخَيْرِ » قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَفْعَلْ ؟ قَالَ : « يُمْسِكُ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ »

Ebû Mûsâ (el-Eş’arî) radiyallahu anh’den rivayet edildiğine göre Nebi sallallahu aleyhi ve sellem (bir keresinde):

- “Sadaka vermek her Müslümanın görevidir” buyurdu.
 - Sadaka verecek bir şey bulamazsa? dediler.
 - “Amelilik yapar, hem kendisine faydalı olur, hem de tasadduk eder” buyurdu.
 - Buna gücü yetmez (veya iş bulamaz) ise? dediler.
 - “Darda kalana, ihtiyaç sahibine yardım eder” buyurdu.
 - Buna da gücü yetmezse? dediler.
 - “İyilik yapmayı tavsiye eder” buyurdu.
 - Bunu da yapamazsa? dediler.
 - “Kötülük yapmaktan uzak durur. Bu da onun için sadakadır” buyurdu.
- (Buhârî, Zekât 30, Edeb 33)

قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Her meşrû ve güzel iş sadakadır.” (Buhârî, Edeb 33; Müslim, Zekât 53.)

Hadîs-i şerîf, mal infâkı veya güzel ahlâk ve davranış gibi hayır türlerinden olan her şeyin bir sadaka olduğunu, yani işleyene sadaka sevabı kazandırdığını ifâde etmektedir. Bu da İslâm’da hayr ve iyilik yollarının gerçekten sınırsız olduğunu göstermektedir.

İnfak edip hayırlı yerlere ve hizmetlere verebileceğimiz şey bizimdir, veremediğimiz şey ise bizim değildir. Çünkü ebedî hayatımızı kurtaracak olan şeyler hayatta iken yapmış olduğumuz güzel amellerimiz, hayır ve hasenatımızdır.

Velhamdulillahirabbilâlemîn

Konu İle İlgili İki Hadis-İ Şerif

عنه عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « أَلَيْدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِّنْ أَلَيْدِ السُّفْلَى وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنَى ، وَمَنْ يَسْتَعِفْ ، يُعِفَّهُ اللهُ ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللهُ » .

Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* şöyle buyurdu:

“Veren el alan elden hayırlıdır. Yardım etmeye, geçimini üstlendiğin kimselerden başla! Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilendir. Kim insanlardan bir şey istemezse, Allah onu kimseye muhtaç etmez. Kim de tokgözlü olursa, Allah onu zengin kılar.” Buhârî, Zekât 18, Nefekât 2

وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ ، فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا ، وَيَقُولُ الْآخَرُ : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا

Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*’den rivayet edildiğine göre Peygamber *aleyhisselâm* .
:şöyle buyurdu

“Her Allah’ın günü iki melek iner. Bunlardan biri:

“ Allah’ım! Malını verene yenisini ver! diye dua eder. Diğeri de:

“ Allahım! Cimrilik edenin malını yok et! diye beddua eder. (Buhârî, Zekât 27)

Yararlanılan Kaynaklar

Kur’ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli TDV

Hadislerle İslam DİB

Riyazü’s Sâlihîn Erkam Yayınları

İslam Ansiklopedisi TDV

16.12.2016